

OVQAT HAZM QILISH TIZIMI O'SMALARINING KLINIK VA EPIDEMIOLOGIK XUSUSIYATLARI

Raximova Nodira Rustam qizi

Respublika ixtisoslashtirilgan onkologiya va radiologiya ilmiy amaliy tibbiyot markazi
Xorazm filiali Patomorfologiya bo'lim patologianatomi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18315225>

Annotatsiya. Ushbu maqola ovqat hazm qilish tizimi o'smalarining klinik va epidemiologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot doirasida qizilo'ngach, oshqozon va ichak o'smalarining tarqalish ko'rsatkichlari, klinik kechishi hamda tashxis qo'yilish bosqichlari tahlil qilindi. Natijalar ovqat hazm qilish tizimi o'smalarining aksariyat hollarda kech bosqichlarda aniqlanishini va bu holat kasallik prognoziga salbiy ta'sir ko'rsatishini aniqladi. Shuningdek, xavf omillari sifatida ovqatlanish xususiyatlari, zararli odatlar va surunkali yallig'lanish jarayonlarining ahamiyati tasdiqlandi.

Kalit so'zlar: ovqat hazm qilish tizimi o'smalari, qizilo'ngach raki, oshqozon raki, ichak raki, klinik kechish, kech tashxis, profilaktika

Аннотация. Данное исследование посвящено изучению клинических и эпидемиологических особенностей опухолей органов пищеварительной системы. В работе проанализированы распространённость, клиническое течение и стадии выявления опухолей пищевода, желудка и кишечника. Полученные результаты показали, что большинство случаев диагностируется на поздних стадиях, что негативно отражается на прогнозе заболевания. Установлено, что факторы питания, вредные привычки и хронические воспалительные процессы играют значимую роль в развитии данных новообразований.

Ключевые слова: опухоли пищеварительной системы, рак пищевода, рак желудка, рак кишечника, клиническое течение, ранняя диагностика

Abstract. This study is devoted to the analysis of clinical and epidemiological characteristics of tumors of the digestive system. The prevalence, clinical course, and stages of diagnosis of esophageal, gastric, and intestinal tumors were evaluated. The results demonstrated that most cases are detected at advanced stages, which adversely affects disease prognosis.

Nutritional factors, harmful habits, and chronic inflammatory processes were identified as significant risk factors in tumor development.

Keywords: digestive system tumors, esophageal cancer, gastric cancer, intestinal cancer, epidemiology, clinical course, early diagnosis.

KIRISH

Ovqat hazm qilish tizimi o'smalari bugungi kunda jahon miqyosida dolzarb tibbiy-ijtimoiy muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu guruhga qizilo'ngach, oshqozon, ingichka va yo'g'on ichak o'smalari kirib, ular umumiy onkologik kasalliklar tarkibida yuqori ulushni egallaydi.

Kasalliklarning keng tarqalganligi, kech bosqichlarda aniqlanishi hamda yuqori o'lim ko'rsatkichlari ularning klinik va epidemiologik xususiyatlarini chuqur o'rganishni taqozo etadi.

Epidemiologik tadqiqotlar natijalariga ko'ra, ovqat hazm qilish tizimi o'smalarining uchrash chastotasi hududiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik omillarga bevosita bog'liq.

Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasida kasallanish darajasida sezilarli farqlar mavjud bo'lib, bu holat ovqatlanish odatlari, turmush tarzi, zararli odatlar hamda tibbiy xizmatdan foydalanish imkoniyatlari bilan izohlanadi. Aholining qarishi ham ushbu o'smalarining ko'payishida muhim omil hisoblanadi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ovqat hazm qilish tizimi o'smalarining klinik va epidemiologik xususiyatlari O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimida muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur mavzu bo'yicha mahalliy tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan ilmiy ishlar asosan klinik kuzatuvlar, retrospektiv tahlillar va hududiy epidemiologik ma'lumotlarga asoslangan [1].

Mahalliy tadqiqotlarda asosiy ma'lumot manbai sifatida Respublika ixtisoslashtirilgan onkologiya va radiologiya ilmiy-amaliy tibbiyot markazi hamda viloyat onkologiya dispanserlarining statistik va klinik ma'lumotlaridan foydalanilgan. Ushbu muassasalarda olib borilgan tadqiqotlarda qizilo'ngach, oshqozon va yo'g'on ichak o'smalarining uchrash chastotasi, kech aniqlanish darajasi va klinik bosqichlari tizimli ravishda o'rganilgan.

Mazkur tadqiqot ovqat hazm qilish tizimi o'smalarining klinik va epidemiologik xususiyatlarini kompleks baholashga qaratilgan bo'lib, unda zamonaviy ilmiy-tadqiqot metodologiyasi asos qilib olindi [2]. Tadqiqot dizayni retrospektiv va prospektiv kuzatuv elementlarini o'z ichiga olgan analitik tavsifiy yondashuvga asoslandi. Ushbu yondashuv kasalliklarning tarqalish qonuniyatlari, klinik kechishi va aniqlanish bosqichlarini tizimli tahlil qilish imkonini berdi [3].

Ichak, ayniqsa yo'g'on ichak o'smalari bo'yicha olib borilgan mahalliy ilmiy ishlar kolorektal rakning so'nggi yillarda ko'payish tendensiyasiga ega ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqotlarda polip-rak ketma-ketligi, noto'g'ri ovqatlanish va kamharakat turmush tarzi asosiy xavf omillari sifatida ko'rsatilgan. Klinik jihatdan ichak o'smalarida ich kelishining buzilishi, anemiya va yashirin qon ketish belgilariga alohida e'tibor qaratilgan [4].

Mahalliy tadqiqotchilar, jumladan T. Tursunov, A. Abdukarimov, Sh. Raximov va hammualliflarining ishlari qizilo'ngach va oshqozon o'smalarining klinik kechishi, bosqichlanishi va davolash natijalarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Ushbu mualliflarning maqolalarida bemorlarning katta qismida kasallikning III–IV bosqichlarda aniqlanishi asosiy muammo sifatida ko'rsatiladi.

Oshqozon o'smalari bo'yicha mahalliy tadqiqotlarda surunkali gastrit va shilliq qavat atrofiyasi fonida rak rivojlanishining yuqori xavfi qayd etilgan. Xususan, O'zbekiston tibbiyot jurnallarida chop etilgan maqolalarda oshqozon raki erkaklar orasida ko'proq uchrashi va kasallikning kech simptomlar bilan namoyon bo'lishi ta'kidlangan [5].

NATIJA VA MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot natijalari ovqat hazm qilish tizimi o'smalari faqatgina tibbiy muammo emas, balki ijtimoiy, demografik va tashkiliy omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab jarayon ekanligini yaqqol namoyon etdi. Qizilo'ngach, oshqozon va ichak o'smalarini bir butun tizim sifatida tahlil qilish ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlash imkonini berdi hamda kasalliklarning kech aniqlanish sabablarini chuqurroq tushunishga zamin yaratdi.

Epidemiologik tahlil shuni ko'rsatdiki, ovqat hazm qilish tizimi o'smalari asosan mehnatga layoqatli va keksayib borayotgan aholi orasida uchraydi. Erkaklar orasida kasallanishning ustunligi deyarli barcha lokalizatsiyalar uchun xos bo'lib, bu holat biologik omillardan ko'ra ko'proq turmush tarzi va zararli odatlar bilan bog'liqligini ko'rsatadi [6]. Ayniqsa, qizilo'ngach va oshqozon o'smalarida ushbu tafovut yaqqol namoyon bo'ldi. Bu natijalar ilgari e'lon qilingan mahalliy va xalqaro tadqiqotlar bilan uyg'un bo'lib, muammoning universalligini tasdiqlaydi.

Qizilo'ngach o'smalariga oid natijalar alohida e'tiborga loyiq. Tadqiqot davomida ushbu o'smalar ko'p hollarda kech bosqichlarda aniqlanayotgani kuzatildi. Bemorlarning aksariyati shifokorga murojaat qilguniga qadar yutishdagi qiyinchilik, vazn yo'qotish va umumiy holsizlik kabi belgilarni uzoq vaqt e'tiborsiz qoldirgan. Bu holat bir tomondan kasallikning dastlabki bosqichlarda kam simptomli kechishi bilan izohlansa, ikkinchi tomondan aholining onkologik hushyorligi yetarli emasligini ko'rsatadi. Muhokama jarayonida ushbu holat qizilo'ngach o'smalarida erta skrining usullarining yetishmasligi bilan bevosita bog'liq ekani aniqlandi [7].

Oshqozon o'smalari bo'yicha olingan natijalar esa yanada murakkab klinik manzarani namoyon etdi. Tadqiqotda ishtirok etgan bemorlarning katta qismida kasallik boshlanishida aniq onkologik simptomlar bo'lmagan. Epigastral sohada noaniq og'riqlar, dispeptik holatlar va ishtahaning pasayishi ko'pincha surunkali gastrit yoki funksional buzilishlar sifatida baholangan.

Natijada, bemorlar uzoq vaqt davomida simptomatik davolanish bilan cheklangan va onkologik tekshiruvlar kechiktirilgan. Ushbu holat oshqozon o'smalarining klinik jihatdan "jim" kechish xususiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Ichak o'smalari, ayniqsa yo'g'on ichak raki bo'yicha olingan natijalar so'nggi yillarda ushbu lokalizatsiyaning dolzarbligi ortib borayotganini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida ich kelishining buzilishi, anemiya va yashirin qon ketish kabi belgilar ko'p uchraganiga qaramay, ularning ko'pchiligi dastlab gemorroy, gastrit yoki temir tanqisligi holatlari bilan bog'langan.

To'liq kolonoskopik tekshiruvlarga kech murojaat qilish esa kasallikning rivojlangan bosqichlarda aniqlanishiga olib kelgan. Bu holat ichak o'smalarida skrining va profilaktik tekshiruvlarning ahamiyatini yaqqol ko'rsatadi [8].

Tadqiqot natijalarining umumiy tahlili ovqat hazm qilish tizimi o'smalarida kech aniqlanish asosiy muammo ekanligini ko'rsatdi. Ko'pchilik bemorlarda tashxis III–IV bosqichlarda qo'yilgan bo'lib, bu davolash natijalariga va uzoq muddatli prognozga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Muhokama jarayonida ushbu holat xalqaro tajriba bilan solishtirildi. Rivojlangan mamlakatlarda skrining dasturlari, endoskopik tekshiruvlar va birlamchi bo'g'inda onkologik hushyorlikning yuqoriligi sababli kasallik ko'pincha erta bosqichlarda aniqlanadi. Mahalliy sharoitda esa bunday tizimli yondashuv yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan.

Xavf omillarini muhokama qilish natijalari tadqiqotning muhim jihatlaridan biri bo'ldi.

Qizilo'ngach o'smalarida issiq ovqat va ichimliklarni muntazam iste'mol qilish, chekish va alkogol qabul qilish asosiy omillar sifatida ajralib chiqdi. Oshqozon o'smalarida surunkali yallig'lanish jarayonlari va uzoq muddatli shilliq qavat o'zgarishlari yetakchi rol o'ynashi aniqlandi. Ichak o'smalarida esa noto'g'ri ovqatlanish, tolaga kambag'al ratsion va kamharakat turmush tarzi muhim xavf omillari sifatida baholandi. Ushbu natijalar xalqaro adabiyotlarda keltirilgan xulosalar bilan mos keladi, biroq mahalliy sharoitda bu omillarning ta'siri yanada kuchliroq ekani kuzatildi [9].

XULOSA

Ushbu tadqiqot ovqat hazm qilish tizimi o'smalari zamonaviy onkologiyada nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan muammo ekanligini yaqqol ko'rsatdi. Qizilo'ngach, oshqozon va ichak o'smalarini yagona klinik-epidemiologik jarayon sifatida o'rganish ularning rivojlanishida umumiy qonuniyatlar mavjudligini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot natijalari ushbu kasalliklarning aksariyat hollarda kech bosqichlarda aniqlanishini va bu holat davolash samaradorligiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi.

Ovqat hazm qilish tizimi o'smalari ko'proq o'rta va katta yoshdagi aholida uchrab, erkaklar orasida ustunlik qiladi. Kasallikning dastlabki davrida klinik belgilarining noaniq bo'lishi bemorlarning tibbiy yordamga kech murojaat qilishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, oshqozon va qizilo'ngach o'smalarida simptomlarning "yashirin" kechishi muammoni yanada murakkablashtiradi.

Tadqiqot davomida aniqlangan xavf omillari ovqatlanish xususiyatlari, zararli odatlar va surunkali yallig'lanish jarayonlarining ushbu o'smalar rivojlanishida muhim o'rin tutishini tasdiqladi. Ichak o'smalarida esa noto'g'ri ovqatlanish va kamharakat turmush tarzi yetakchi omillar sifatida ajralib chiqdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bray F., Ferlay J., Soerjomataram I., Siegel R.L., Torre L.A., Jemal A. Global cancer statistics 2020: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries // CA: A Cancer Journal for Clinicians. – 2021. – Vol. 71, № 3. – P. 209–249.
2. Sung H., Ferlay J., Siegel R.L., et al. Global cancer statistics 2020 // CA: A Cancer Journal for Clinicians. – 2021. – Vol. 71, № 3. – P. 209–249.
3. Arnold M., Abnet C.C., Neale R.E., et al. Global burden of gastrointestinal cancer // Gastroenterology. – 2020. – Vol. 159, № 1. – P. 335–349.
4. Cunningham D., Allum W.H., Stenning S.P., et al. Perioperative chemotherapy versus surgery alone for resectable gastroesophageal cancer // The Lancet. – 2006. – Vol. 368, № 9532. – P. 15–25.
5. Fitzgerald R.C., di Pietro M., Ragunath K., et al. Guidelines on the diagnosis and management of Barrett's oesophagus // Gut. – 2014. – Vol. 63, № 1. – P. 7–42.
6. Dekker E., Tanis P.J., Vleugels J.L.A., Kasi P.M., Wallace M.B. Colorectal cancer // The Lancet. – 2019. – Vol. 394, № 10207. – P. 1467–1480.
7. Tursunov T.Sh., Abdukarimov A.A. Qizilo'ngach va oshqozon o'smalarining klinik kechish xususiyatlari // O'zbekiston tibbiyot jurnali. – 2018. – № 4. – B. 45–49.
8. Raximov Sh.K., Karimov U.B. Oshqozon raki bilan kasallangan bemorlarda kech tashxis muammolari // Onkologiya va radiologiya. – 2019. – № 2. – B. 32–36.
9. Ismailov S.I., Nurmatov D.A. Kolorektal rakning klinik-epidemiologik tahlili // Tibbiyot axborotnomasi. – 2020. – № 6. – B. 58–62.